

MAILINQS

SPECIAL
DECEMBER 2016

COALITION OF THE WILLING

GOUDEN VIJFHOEK

De partners in het Rotterdam Climate Initiative - gemeente, DCMR, Havenbedrijf en Deltalinqs – zijn verheugd over de verbreding van hun coalitie met de provincie Zuid-Holland: de gouden vijfhoek. Het is belangrijk dat we het – ook internationaal - bekende merk Rotterdam Climate Initiative nog nadrukkelijker gaan richten op de klimaatinitiatieven die we alleen in groter verband kunnen realiseren. Het versterken van de samenwerking en de ondersteuning door onze overheden en de EU is daarbij van onmiskenbaar belang.

Met elkaar zijn we hard bezig de klimaatdoelstellingen voor 2050 vorm te geven: 80-95% minder CO₂ emitteren vergeleken bij 1990. Hoe pakken we dat aan? Niet door tegen partijen te zeggen dat ze niet meer mee mogen doen. Ook thuis zetten wij als burgers niet meteen al onze bezittingen buiten de deur. Maar we zien wel elk verandermoment ook als kans om de CO₂-footprint te verbeteren. Het uitgangspunt van Deltalinqs is dan ook om bestaande en nieuwe bedrijven daarin te ondersteunen. En dat doen we open en transparant, zonder framing en dogma's. Want alleen feiten maken duidelijk hoe beleidmakers, bedrijven en burgers verstandig investeren in de gewenste transitie.

Steven Lak, voorzitter Deltalinqs

Han Weber, gedeputeerde Zuid-Holland (l.),
Steven Lak (m.) en Pex Langenberg, wethouder
Rotterdam (r.)

LETTERS OF COOPERATION 2017

Sinds 2007 ontwikkelt Deltalinqs als RCI-partner het kennisnetwerk Deltalinqs Energy Forum (DEF). Het DEF-jaarprogramma voor 2017 bestaat uit zeven Letters of Cooperation, waarin de duurzaamheidsdoelstellingen, activiteiten en verwachte resultaten staan beschreven. Maandag 5 december 2016 tekenden Han Weber, gedeputeerde Zuid-Holland voor energie, Pex Langenberg, wethouder Rotterdam voor mobiliteit en duurzaamheid, Steven Lak, bestuursvoorzitter Deltalinqs en de ambassadeurs uit het havenindustriële bedrijfsleven voor de uitvoering van de Letters of Cooperation voor 2017. Op deze wijze draagt Deltalinqs met alle aangesloten bedrijven bij aan de uitvoering van de regionale en landelijke duurzaamheidsdoelstellingen.

VERBINDEN

Niet alleen efficiënter, maar vooral ook minder, schoner en hernieuwbaar. Alleen dan komen we tot de forse reductie van CO₂ die noodzakelijk is om de aarde leefbaar te houden. Vanuit dit standpunt uit de provinciale nota 'Watt anders' zette gedeputeerde Han Weber overtuigd zijn handtekening onder de Letters of Cooperation voor 2017. Samen met de provincie hebben Deltalinqs en Havenbedrijf nauwgezet onderzocht hoe restwarmte en CO₂ uit de industrie optimaal te benutten zijn in de provincie. Een warmtenet naar het Westland en de Haaglanden, uitbreiding van het OCAP-netwerk voor levering van CO₂ aan het Westland en in 2017 ook aan Aalsmeer, zorgen voor versnelling en verduurzaming van onze energiehuishouding. Ook biobased processen hebben in de toekomst nog steeds restwarmte en CO₂ die benut kunnen worden, dus is het verstandig het warmte- en CO₂-net toekomstbestendig in te richten. Wethouder Pex Langenberg verklaarde zich een warm voorstander van een dergelijk net, ook richting stad. Een hybride infrastructuur maakt het mogelijk dat diverse warmtebronnen kunnen aantakken, ook door burgers die zelf energie opwekken en leveren. De succesfactoren voor een dergelijke warmterotonde zijn de gezamenlijke inzet van provincie, gemeente en Havenbedrijf voor de infrastructuur, met daarbij een onafhankelijke regie en een competitieve markt.

“We zijn succesvol met fondsen en accelerators voor bedrijven met duurzame innovaties.”

Paul Smits, CFO Havenbedrijf Rotterdam

De ontwikkeling van een circulaire economie vinden zowel de provincie als de RCI-partners van belang. Naast de betere benutting van reststromen ondersteunt Deltalinqs bedrijven met projecten voor CO₂ als grondstof. De tussenoplossing voor opslag van CO₂ (CCS) kan daarbij ook een rol spelen voor buffering van CO₂ die later weer kan worden omgezet in producten. Wethouder Pex Langenberg toonde zich aangenaam verrast door de diepgang van de voorgestelde innovatieroutes. Ook voor de provincie, partner in het CO₂-grid dat tijdens de recente Klimaatconferentie in Rotterdam werd gepresenteerd, is de ontwikkeling van carbon capture & usage een belangrijke transitieroute.

"De terminalsector werkt ook in 2017 aan schoner en zuiniger equipment."

ROTTERDAM.CLIMATE.INITIATIVE

Deltalinqs Letters of Cooperation

Het bedrijfsleven in het Rotterdams Haven Industrieel Complex, verenigd in Deltalinqs en samenwerkend in het Deltalinqs Energy Forum, levert als partner in het Rotterdam Climate Initiative een actieve bijdrage aan de duurzame ambities van de gemeente Rotterdam en de Provincie Zuid-Holland. Het doel is om samen te werken aan de transitie naar een schonere energievoorziening, een sterke en innovatieve economie en verlaging van de CO₂-uitstoot vanuit het Rotterdams Haven en Industrieel Complex, en daarmee ook een substantiële CO₂-emissiereductie in Zuid-Holland te realiseren.

Ambassadeurs uit bedrijfsleven

Deltalinqs richt zich op het identificeren, organiseren en uitvoeren van kansrijke keten- en gebiedsgerichte projecten voor haven, industrie en stad. De ambassadeurs zijn de aanjagers van deze projecten en activiteiten, die in de vorm van een Letter of Cooperation voor vier Business Platforms op hoofdlijnen zijn vastgelegd. De projecten en activiteiten geven invulling aan de doelstellingen uit de nota 'Duurzaam, dichterbij de Rotterdammer', de Energieagenda 'Watt Anders' van de provincie Zuid-Holland, de clusteraanpak Rotterdam-Moerdijk, de Roadmap Next Economy van de Metropoolregio, het SER Energieakkoord en het Internationale Klimaatakkoord.

BUSINESS PLATFORM ENERGIE

"Met publiek-private inzet start in 2017 de engineering van het warmtenet richting Haaglanden."

Nico van Dooren, Havenbedrijf Rotterdam

LOC 1

ENERGIE EFFICIENCY, WARMTE- EN STOOMNETTEN

Met het oog op de doelstellingen uit het SER Energieakkoord en het recente Parijse Klimaatakkoord verbinden we het stimuleren van de economie en de energietransitie. Daarbij zijn meerdere transitiepaden van belang. Belangrijk is dat we de transitie zó vormgeven dat nieuwe ontwikkelingen de oude vervangen en de transitie betaalbaar blijft, zonder dat er een lock-in situatie ontstaat.

Het verhogen van de energie efficiency door uitwisseling van stoom en warmte blijft een prioriteit. Ook biobased processen hebben in de toekomst nog steeds stoom en restwarmte die benut kan worden. Daarom is het voor duurzame warmte in de gebouwde omgeving en glas-tuinbouw verstandig het warmte- en CO₂-net toekomstbestendig in te richten. Een hybride infrastructuur maakt het mogelijk dat diverse warmtebronnen kunnen aantakken, ook door burgers die zelf energie opwekken en leveren. In de visie van Deltalinqs, Havenbedrijf en provincie Zuid-Holland kan de warmterotonde juist voor versnelling van de verduurzaming van onze energiehuishouding zorgen: reductie van het energieverbruik leidt tot minder CO₂ en verbetert de luchtkwaliteit door reductie van emissies fijn stof en NO_x.

Activiteiten

Faciliteren van opties voor gebiedsgerichte energievoorzieningen in de industrie ter verduurza-

"De industrie herkent in de Energieagenda de noodzaak voor meer distributienetwerken."

ming van de haven en stad. Hierbij kan het gaan om energiebesparing, opslag en uitwisseling. Stimuleren van de warmterotonde met warmtelevering aan warmte-infrastructuur naar de stad en het Westland. Kennisdeling ter bevordering van inzicht in de technische én economische mogelijkheden.

Verwachte resultaten

Een document dat inzicht geeft in:

- Het identificeren en ondersteunen van business cases voor ketenintegratie en co-siting,
- Het verkennen van mogelijkheden met co-financiering voor projecten met aansluiting op energie-infrastructuur en bijbehorende verdienmodellen ('mandje').
- Mogelijkheden voor warmtebuffering.

Ambassadeurs

Jos van Winsen (Shell)

Yvonne van der Laan (Havenbedrijf)

LOC 2

CO₂ ALS GRONDSTOF (CCU: Carbon Capture & Usage)

Decarbonisatie is de belangrijkste opdracht uit het internationale klimaatakkoord. Naast de toename van schone energie uit duurzame bronnen, hebben we voor andere CO₂-neutrale processen de juiste technologieën nodig voor een transitie met CCS en voor blijvende optimalisering met CCU: CO₂-afvang en inzet van CO₂ als grondstof. Er zijn reeds meerdere technologieën beproefd voor CO₂-afvang: post-combustion,

BUSINESSPLATFORM CIRCULAIRE ECONOMIE

LOC 6 VERWAARDING RESTSTROMEN

In 2016 heeft Deltalinqs diverse verwaardingsroutes voor reststromen geïdentificeerd die tot een haalbare business case kunnen leiden. De testprogramma's voor deze stoffen en technologieën zijn op dit moment in de eerste fase van ontwikkeling en uitvoering. Voorbeelden zijn de verwerking tot secundaire bouwmaterialen, pyrolysetechnologieën voor terugwinning van grondstoffen en voor productie van hoogwaardige, zwavelarme brandstoffen.

Activiteiten

Verkenning, ontwikkeling en ondersteuning van business cases met demonstratieprojecten voor thermische valorisatie van reststromen, met mogelijk de komst van nieuwe verwerkingsinstallaties in Rotterdam. Aandachtspunten zijn ketenintegratie en technologieën, met als doel hogere verwaarding van reststromen in plaats van storten of verbranden. Voorbeelden zijn de productie van secundaire bouwmaterialen, zwavelarme brandstoffen voor o.a. de scheepvaart, recycling van grondstoffen dan wel mogelijk upcycling van grondstoffen.

Verwachte resultaten

Een document dat inzicht geeft in:

- Businesscase pelletisering anorganische reststroom Tronox en vliegas AVR: testen tweede fase en proces naar vergunning secundaire bouwmaterialen.
- Demonstratieprojecten met hydrolyse voor verwaarding reststromen uit de chemie, in plaats van verbranding.
- Ketenintegratieproject met reststromen waterstof en CO₂ voor pyrolyse en CCU (LOC 2)
- Verkenning verwaardingstechnologieën voor reststromen als zouten en slib uit bioraffinage,

fosfaten, benzeen.

- Definiëring begrip afval en grondstof, nationaal en internationaal
- Actuele inventarisatie reststromen in het HIC.
- Quick scans op verwaardingsmogelijkheden actuele reststromen.

Ambassadeurs

Max van der Meer (Huntsman)
Pim de Vries (AVR)

LOC 7 STIMULEREN INNOVATIES EN NIEUWE ONTWIKKELINGEN

Kritische succesfactoren in het havenindustriële cluster zijn de optimalisatie van processen, aandacht voor (ontwikkelen van) nieuwe technologie en duurzame benutting van grondstoffen, mogelijk ook in ketensamenwerking. Ook de snelheid waarmee procesinnovaties of nieuwe businessmodellen geïmplementeerd kunnen worden, kan van invloed zijn. Daarbij is het van belang om risico's rond de vaak kapitaalintensieve vernieuwingen te reduceren. Havenbedrijf, Deltalinqs, gemeente Rotterdam en provincie Zuid-Holland hebben zich sterk gemaakt voor de komst van een testlocatie voor innovaties. Sinds 2015 ontwikkelt deze locatie zich onder nieuwe directie als Plant One Rotterdam tot een kennis- en innovatiecentrum dat bedrijven ondersteunt in de gewenste innovaties en procesverbeteringen.

Activiteiten

- Bijdragen aan de ontwikkeling van gemeenschappelijke flexibele opslagvoorzieningen voor pilot plants van bedrijven bij Plant One Rotterdam, zodat de ontwikkeling van biobased en circulaire

laire economie in Rotterdam met de bedrijven mogelijk wordt gemaakt.

- Ontwikkelen en bevorderen van kennisdeling tussen bedrijven, MBO/hogescholen en de universiteit (SmartPort).
- Verkennen van de mogelijkheden met innovaties als smart maintenance, 3D-printing en industrie 4.0 oplossingen (big data), met name in relatie tot pilot plant onderzoek.
- Organiseren van de postacademische cursus Energy Efficiency in Industry, samen met UGent, TUD en HRO.
- Organisatie van expertmeetings en marktconsultaties.

Verwachte resultaten

Een document dat inzicht geeft in:

- Kansrijke ontwikkelingen en technologieën voor het havenindustriële cluster.
- Voortgang van de aanleg van een tankenpark bij het kennis- en innovatiecentrum.
- Evaluaties postacademische cursus Energy Efficiency in Industry.
- Resultaten expertmeetings en marktconsultaties.

Ambassadeurs

Jan Robert Huisman (Evides)
Paul Smits (Havenbedrijf)
Steven Peleman (Huntsman)

www.deltalinqsenergyforum.nl

*Dit papier Valorise® is geproduceerd met reststromen
tomatenplantvezels uit het Westland.*

BUSINESSPLATFORM LNG EN BUSINESSPLATFORM NWP

In de achterliggende periode zijn de businessplatforms LNG en Waterstof tot ontwikkeling gekomen en met name op nationaal niveau actief. Immers, de ontwikkeling van deze 'nieuwe' markten vereist een nationale inzet. Deltalinqs verzorgt ook de komende periode met name de Backoffice voor de beide platforms. Daarnaast neemt Deltalinqs ook deel aan deze netwerken om voor haar leden tot de gewenste input en prioriteitstelling te komen, zodat de activiteiten op nationaal niveau goed aansluiten op de activiteiten op regionaal niveau. In dat kader wordt gelobbyd voor gunstige accijnzen. Ook komen door deze inzet afspraken over veiligheid tot stand. Voor de Green Deal LNG is een vervolg in de maak.

LOC 5 ROTTERDAMSE BRANDSTOFFENAANPAK

In 2016 is de Rotterdamse Brandstoffenaanpak tot stand gekomen, mede in samenspraak met Deltalinqs en het Havenbedrijf Rotterdam. Rotterdam geeft daarin aan welke beleid de stad gaat voeren om de introductie van elektrisch vervoer en schone(re) brandstoffen te bespoedigen. Daarin volgt Rotterdam voor alle brandstofsporen de fasering van de landelijke Brandstofvisie, met doelstellingen voor 2020 en 2030. Dit is noodzakelijk om tot een succesvolle aanpak te komen om de luchtkwaliteit te verbeteren. Eveneens heeft deze ontwikkeling een positief effect op het terugdringen van de geluidsoverlast. Het beleid heeft daarbij oog voor onderscheid tussen personenvervoer, licht transport en zwaar transport. Daar worden afspraken over gemaakt met het bedrijfsleven.

Activiteiten

De inzet van Deltalinqs richt zich op het stimuleren van de totstandkoming van een distributie- infrastructuur in de regio die vraag en aanbod faciliteert. Doelstelling is tevens om daarmee bij te dragen aan de Rotterdamse Brandstoffenaanpak. In dat kader stimuleert Deltalinqs de inzet van schone(re) brandstoffen. Van belang blijft dat de stedelijke regio's het beleid goed op elkaar afstemmen, opdat het bedrijfsleven op een effectieve wijze kan werken.

De ervaringen en kennis die worden opgedaan zullen met de betrokken doelgroepen gedeeld worden.

Te verwachten resultaten

Een document dat inzicht geeft in:

- Verkenning productiemogelijkheden bio-LNG voor verduurzaming zwaar transport. Hierbij is ook aandacht voor thermische valorisatie van reststromen uit de haven tot biobrandstoffen
- Verduurzaming transport tussen terminals: minder vervoersbewegingen en verkenning inzet LNG
- Uitbouw infrastructuur voor tankpunten LNG en verkenning fast charging infrastructuur voor EV in distributie.
- Ondersteuning uitbouw infrastructuur voor tankpunten in Rotterdam (en Metropoolregio)
- Stimuleren productie duurzame waterstof uit windenergie, mede in relatie tot elektrificatie chemie.
- Ondersteunen nieuwe wet- en regelgeving voor definitie en positie duurzaam ingezette waterstof en hernieuwbare waterstof.
- Stimuleren duurzaam elektrisch vervoer en transport op brandstofcel en waterstof.

Ambassadeurs

Barbara van de Bergh (Shell)
Mark van der Drift (AH)
Ard Jan Kooren (Kotug)
Jaap Hoogcarspel (Air Liquide)
Wim Roelofs (Stedin)

“Fantastisch als we met CCU duurzame oplossingen vinden zonder dat bestaande assets verloren gaan.”

Mart van Bracht, bestuur TNO

pre-combustion en oxy-fuel. De afgelopen vijf jaar is er significante vooruitgang geboekt voor het resultaat uit CO₂-afvang: lagere temperaturen en minder energieverbruik voor solvents met zuivere CO₂. De levering van CO₂ en warmte door OCAP aan het Westland is al een beproefde route, die de nodige uitbreiding zal krijgen.

Activiteiten

De volgende fase voor CCU in het havenindustriële complex staat in het teken van test- en demonstratieprojecten voor omzetting van de bouwsteen CO₂ naar grondstoffen en brandstoffen met een hoge waarde. Daarbij doen we ook onderzoek naar interessante product-marktcombinaties.

Verwachte resultaten

Een document dat inzicht geeft in:

- Follow-up Decagas-studie met TNO, voor precombustion capture van CO₂
- Ondersteuning haalbaarheidsstudie CO₂ Smart Grid.
- Marktstudie CCU naar potentiële producten en business cases voor CO₂ als bouwstof voor brandstoffen en grondstoffen.
- Demonstratieproject van samenwerkende bedrijven in Plant One Rotterdam met de nieuwste technologieën voor postcombustion capture van CO₂
- Demonstratie door samenwerkende bedrijven in Plant One Rotterdam van de nieuwste technologieën voor omzetting van CO₂ uit productierookgassen naar grondstoffen voor chemicaliën, omega vetzuren, proteïnen en bio-kleurstoffen, brandstoffen en componenten voor de cement- en betonindustrie. Onder andere CCU-technologie op basis van algen en fotosynthese.

Ambassadeurs

Mart van Bracht (TNO)
Peter Ripson (Linde)
Hans Schoenmakers (Uniper)

LOC 3 ELEKTRIFICATIE

Hoe gaat de energiemarkt zich ontwikkelen met de toename van hernieuwbare energie uit zon en wind en vooral met een toename in de onbalans van vraag en aanbod aan energie? Deltalinqs en Havenbedrijf verwachten dat het aanbieden van energie als flexproduct zal leiden tot nieuwe activiteiten en businessmodellen. In het in 2016 uitgevoerde onderzoek Systeemintegratie wordt ook geconcludeerd dat de waarde van de inzet van flexibele energie in Rotterdam voor de onbalansmarkt neerkomt op 14-16 miljoen euro, tegen een waarde op de totale onbalansmarkt in Nederland van 35 miljoen euro.

Activiteiten

Verdere verkenning van nieuwe vormen van energieopslag, productie en infrastructuur die kansen bieden voor het havenindustriële complex. Vervolgfase van het project Flexibele Energie Rotterdam met demonstratieprojecten voor de overschakeling van gas naar elektriciteit en voor flexibilisering. Samenwerking van bedrijven en TNO voor mogelijkheden Power to X.

Verwachte resultaten

Een document dat inzicht geeft in:

- Kennisdeling op gebied van elektrificatie om gas te vervangen en CO₂-reductie te realiseren in de industrie.
- Bijdrage aan het debat voor ontwikkeling van smart infrastructuur van de haven en de Metro-poolregio in het kader van de Roadmap Next Economy.
- Follow up onderzoek Flexibele Energie Rotterdam voor waardecreatie met flexibilisering, op basis van een simulatiemodel voor een geïntegreerd industrieel energiesysteem in de Botlek.

Ambassadeurs

Peter Beij (Stedin)
Victor Salet (AkzoNobel)

LOC 4 ENERGIE EFFICIENCY TERMINALS

Terminal operators investeren continu in de verbetering van de energie-efficiency van hun werkzaamheden en boeken hiermee resultaat. Vier terminals behoren tot de modernste ter wereld. Momenteel voert de sector een nulmeting uit die inzicht moet geven in de ontwikkeling van de CO₂-reductie door de Rotterdamse terminal-activiteiten. Door samenwerking in onderzoek en mogelijk gezamenlijke projecten kan op praktische wijze invulling worden gegeven aan de doelstellingen van de Energy Directive van de Europese Unie.

Activiteiten

De komende periode ontwikkelen de terminal operators gezamenlijk initiatieven gericht op het verkrijgen van inzicht in bedrijfseconomisch interessante opties om te voorzien in hun behoefte aan schonere energie. Met toeleveranciers wordt de verbetering van het brandstofgebruik van non road equipment (NRE) besproken. Rekening houdend met mededingingsafspraken worden bijeenkomsten georganiseerd om ervaring en kennis te delen, innovaties te identificeren en mogelijke subsidietrajecten te beoordelen. Binnen het relatienetwerk komt het belang om energie-efficiency te realiseren aan de orde. De sector komt tot een 'gedragen' roadmap Energie die ruimte biedt voor een terminalspecifieke aanpak binnen het overall bedrijfsbeleid.

Verwachte resultaten

Een document dat inzicht geeft in:

- Conclusies naar aanleiding van de nulmeting
- Communicatieplan voor de roadmap energie
- Analyse van equipment voor de lijst 'Energie Investerings Aftrek'
- Pilot huidige NRE, terugdringen bestaand brandstof gebruik
- Pilot nieuw NRE, haalbaarheid inzet schone brandstoffen
- Onderzoek naar duurzame energie (pilot zonnecellen)
- Onderzoek naar verhogen logistieke efficiëntie
- Training bewustwording energiegebruik

Ambassadeurs

Pieter Hartog (APMT)
Jan Overdeest (Waalhavengroep)

Beste mensen,

In 2016 is veel energie gestoken in beleid, programma's en projecten om versterkt en versneld de klimaatdoelstellingen te gaan realiseren. De afspraken in Parijs (COP21) geven daar volop aanleiding toe. De Energieagenda's van VNO/NCW en van Economische Zaken bieden mogelijkheden voor versnelling van de noodzakelijke transitie.

Ook onze directe omgeving ontwikkelt actief beleid voor het creëren van een bestendige toekomst. De provincie Zuid Holland presenteerde de nota 'Watt anders' en de Metropoolregio Rotterdam-Den Haag lanceerde in november de Roadmap Next Economy, beide vol ambitieuze targets voor het bedrijfsleven. Het Duitse Wuppertal Instituut bracht, in opdracht van Havenbedrijf Rotterdam, drie decarbonisatiescenario's in kaart: ontwikkelpaden die er op termijn toe leiden dat ons haven- en industrieel complex vrijwel CO₂ neutraal wordt.

Het Van Nellegebouw in Rotterdam – symbool voor industrieel erfgoed – was het treffend decor voor de Nationale Klimaatdag. Vertegenwoordigers van overheden en bedrijfsleven, waaronder ook Havenbedrijf en Deltalinqs, zetten hun handtekening onder initiatieven die tot versnelling van de energietransitie komen.

Het Nationaal Waterstof Platform (NWP) biedt met waterstof als opslagmedium de verbinding tussen optimale inzet van duurzame energie en mobiliteit. In 2017 krijgt Nederland er drie tankstations bij en in 2018 nog eens vijf tot zeven. De regio Rotterdam pakt veel initiatieven op.

Het is goed om te kunnen constateren dat er een steeds bredere beweging groeit die serieus werk maakt van het in balans brengen van de CO₂ emissies. Het gaat om een slimme combinatie van terugdringen en nuttig aanwenden van CO₂. En we hebben distributienetwerken nodig waarmee restwarmte uit de industrie kan worden gebruikt voor koeling en verwarming van gebouwen. Dat CO₂ ook een nuttige rol vervult, moeten we niet uit het oog verliezen. De natuur heeft voor groei CO₂ hard nodig. Niet voor niets wordt veel CO₂ geleverd aan tuinders in het Westland. Het gegeven dat CO₂ ook bruikbaar is, brengt een extra uitdaging met zich: het is handel. Dat moet de Hollander aanspreken. Er ligt een kans om er in breder perspectief business mee te maken. Met ontwikkelingen voor CCU zoekt CO₂ ook zijn weg als bouwsteen voor de chemie. Kortom, er is werk aan de winkel om met CO₂ constructief aan de slag te gaan. En dat is nu precies het DNA van het Rotterdamse havenindustrieel complex.

Politiek-maatschappelijke doelen en zakelijke doelen zijn dus prima met elkaar te verbinden. Zelfs op korte termijn. Wellicht dat we even 15 maart 2017 moeten afwachten, maar dan is het op z'n Rotterdams doorpakken geblazen. We kunnen ter bescherming van het klimaat unieke transitieroutes realiseren waar de wereld lering uit kan trekken.

*Cees Jan Asselbergs,
Adviseur Deltalinqs Energy Forum*